

114610

Vse za šolo!

Spisal
Lev Brunčko.

Ponatisk iz „Slov. Branika“.

V Ljubljani 1909.

Založil konsorcij „Slov. Branika“.

Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

114610

114610

N 184/1951

Vse za šolo!

I.

Šolski štrajk.

„Strašno“, poreče morda marsikdo izmed cenjenih čitateljev „sedaj nam govore še o šolskem štrajku, ko imamo vendar že z drugimi štrajki toliko križev in težav!“ Da, vsekakor strašno. Toda stara resnica je, da se na smrt obsojeni bori za svoje življenje z vsemi sredstvi, ki so mu na razpolago. In mi smo na smrt obsojeni, že dolgo; samo, da se ta obsodba nad nami izvršuje polagoma, korak za korakom, vdarec za vdarcem!

In kdaj se nas je obsodilo na smrt? L. 1867., ko se je vpeljala današnja dualistična ustava in se nas je pod plaščem enakopravnosti prodalo na milost in nemilost našim najhujšim, zakletim sovražnikom Nemcem. Na Ogrskem vladajo po tej ustavi kot neomejeni gospodarji naduti Madjari, pri nas na Avstrijskem pa oholi Nemci. Vsak, kdor pozna § 19. državnih osnovnih zakonov z dne 21. grudna 1867. in se malo ozre po upravnih, gospodarskih in kulturnih razmerah pri nas na Slovenskem in jih primerja z dotičnimi razmerami med nemškim narodom, mora pripoznati, da vladajo v naši Avstriji le Nemci, medtem ko smo mi Slovani, posebno pa še mi Slovenci, njihovi zatirani sužnji.

Kaj pravi omenjeni § 19? Glasi se takole:

„Vsi narodi v državi imajo isto pravico. Vsak narod ima nedotakljivo pravico gojiti in likati svojo narodnost in svoj jezik.

Ravnopravnost vseh v deželi navadnih jezikov v šoli, uradih in javnem življenju se od države priznava.

V deželah, kjer prebiva več narodov, naj se javna učilišča ustanove tako, da se nudi vsaki narodnosti zadostnih sredstev, izobraževati se v svojem jeziku, ne da bi kdo bil prisiljen učiti se drugega deželnega jezika.“

Tako torej § 19. državnih osnovnih zakonov. Zlasti zadnji njegov odstavek je za nas velevažen, ker nam nudi bistveno zaslombo v boju za narodno šolstvo. Na njem bo slonela tudi vsa naslednja razprava.

O državnopravnih, upravnih in političnih straneh tega paragrafa se je govorilo in pisalo pri nas že sila mnogo in so naše tozadevne pravice tudi mnogo lažje izvršljive nego pravice, ki nam gredo po tem paragrafu v kulturnopolitičnem oziru. O teh zadnjih naših pravicah pa se je razpravljalo pri nas še vse premalo in vse prepovršni so bili zaključki, ki smo jih dosedaj izvajali iz tega paragrafa. Šolstvo sploh je za naš mali narod stvar, kateri bi morali posvetiti vso svojo pozornost in za katero bi morali iti v boj brez ozira na desno in levo z vsemi sredstvi, ki nam jih dajejo na razpolago zakoni. Zato sem tudi napisal sledeče vrstice, da začrtam nekoliko program, ki naj ga izvršuje naša narodna politika v bodočem času.

Po § 19. državnih osnovnih zakonov je zakonitim potom zajamčena vsakemu narodu pravica do t. z. narodnega šolstva. V njem je povišano v zakon edino pravo in edino človeško vzgojslovno načelo, da se naj mladina poučuje na podlagi materinega jezika. Edino princip narodnega šolstva je torej po § 19. zakonit in postavno dovoljen, ker edino on omogočuje mladini temeljito in potrebno znanje. Sedaj si pa oglejmo naše šolstvo!

Pri nas narodnega šolstva razven na Kranjskem skoro sploh nimamo; naše šolstvo na Štajerskem in Koroškem, deloma pa tudi na Primorskem, po pretežni večini ni narodno, ampak celo protinarodno! Na Štajerskem in Koroškem imamo, odkar je Slomšek to nasvetoval ministru grofu Thunu, skoro izključno dvojezične, t. zv. utrakvistične šole. Naša deca, ki je slišala doma govoriti le slovensko, pride v šolo in mora že kar čez 2—3 leta poslušati najvažnejše in najtežje predmete v blaženi nemščini, ki je niti ne razume.

Ni se torej čuditi, ako naši otroci po 8 letih ljudske šole ne znajo niti pošteno slovensko pisati, kaj še le nemško govoriti, računati itd. Na naših utrakvističnih šolah se ne polaga glavne važnosti na predmete ljudskošolskega poučevanja, kakor bi bilo pričakovati, ampak na nemščino in nemškonacionalno vzgojo. Naše utrakvistične šole niso po načrtu in cilju nič drugega nego tvornice vladnih hlapcev in najfanatičnejših odpadnikov. Našim utrakvističnim šolam ne gre za to, da bi vzgajale ljudi, značaje, ampak njim gre za to, da nas narodno razkrojijo in nam vzamejo našo bodočnost — našo mladino.

Kaj pa porečejo naši starši k temu, da se na Koroškem n. pr. v Borovljah njihove otroke namesto pošteno pisati in računati uči všemnemško in to še veleizdajsko pesem „Die Wacht am Rhein“?! In takih slučajev imamo na izbero! Tako šolstvo pa naj se imenuje narodno, naj se imenuje človeško?!

Sploh pa je utrakvistično šolstvo skoro samo pri nas Slovincih doma! Kakor kažejo državne statistike, je l. 1880. odpadlo od okroglo 1200 utrakvističnih šol na nas Slovence 18⁰%, torej nad 200, dasi nas je v Avstriji komaj krog 8⁰%. Kmalu pa so drugi narodi izprevideli, da vplivajo take šole na njihovo mladino skrajno neugodno, da, celo degenerujoče, in začeli so iztrebljati utrakvizem iz svojih šol, zlasti ljudskih. Pričelo je padati število dvojezičnih šol in je padlo pod število 400. Samo pri nas je ostalo vse pri starem in tako imamo mi Slovenci danes to izredno srečo, da nam je prisojenih nad 50⁰% dvojezičnih šol, torej **nad polovico v vsej Avstriji!**

Mi smo takorekoč edini narod na Avstrijskem, in — lahko rečemo z mirno vestjo — na vsem svetu, ki je napravil z hladnokrvnim zamahljajem roke križ čez svojo bodočnost, ker mirno gledamo, kako nam odtujaše mladino nemškonacionalni duh naših utrakvističnih šol! Toda — „mladina je povračilo“, pravi slavni Norvežan Ibsen; ona se bo še kruto maščevala in se že maščuje nad nami, ker se ne potrudimo poskrbeti ji narodno vzgojo, akoravno smo po državnih zakonih k temu opravičeni in nam je treba le iz teh zakonov izvajati potrebne posledice.

Zakaj hočemo ravno mi žrtvovati svojo deco, ki nam je tega najmanj treba?! Poglejmo naše sovražnike Nemce! Oni so desetkrat in stokrat močnejši od nas — pokažite pa mi le eno njihovo šolo, ki bi bila utrakvistična! Nemci pač znajo zakone izrabljati in si po potrebi vstvarjajo nove postave, mi pa mnogokrat niti po obstoječih zakonih ne znamo, oziroma nočemo dosledno izvesti svojih pravic.

Evo, kaj pravi zadnji odstavek § 19? Predočimo si ga še enkrat:

„V deželah, kjer biva več narodov, naj se javna učilišča ustanove tako, da se nudi vsaki narodnosti zadostnih sredstev, izobraževati se v svojem jeziku, ne da bi kdo bil prisiljen učiti se drugega deželnega jezika.“

Kaj pa naše utrakvistične šole? Ali se dajo spraviti v soglasje s tem paragrafom? So li po njem dovoljene, torej zakonite?

Po tem paragrafu ima vsaka narodnost, torej tudi vsak njen poedinec, pravico izobraževati se v svojem materinem jeziku, **ne da bi bil prisiljen učiti se drugega deželnega jezika!**

Naše utrakvistične šole pa niso nič drugega nego zavodi, v katerih se naše otroke sistematično **sili**, da se uče drugega deželnega jezika, to je nemščine oziroma laščine. Toda, ne samo to — na naših utrakvističnih šolah se naše otroke ne sili samo, da se uče nemščine (oziroma laščine), ampak se jih celo sili, da se glavne predmete uče že v nemščini (oziroma laščini). In kaj sledi iz tega?

Iz tega sledi, **da so vse naše dvojezične oziroma utrakvistične šole glede na § 19. državnih osnovnih zakonov protipostavne, nezakonite, nedovoljene!** Da, mi smo grešili in grešimo proti zakonom, ker smo vzdrževali in še vzdržujemo utrakvistično šolstvo! Malomarnost in zanikarnost, s katero trpimo, da se nam v teh utrakvističnih šolah, ki so pravzaprav nemške, torej protinarodne, odtujaže in degeneruje naša deca, ni samo protičloveška in protinarodna, ampak celo **protipostavna!**

Vrzimo vendar že enkrat s sebe oni nesrečni fatalizem, ki nam je že toliko škodoval, največ pa s tem, da nam je vzel skoro vso podjetnost in odločnost! Mi vidimo, kako nam te zloglasne utrakvistične šole zastrupljajo ves narod, toda zdi se, da se tega na prvi pogled niti ne zavedamo. Večno hlapčevanje nas je privedlo tako daleč, da smatramo svoje trpljenje za nekaj čisto samo po sebi umljivega in da smo o potrebnosti in neizogibnosti naših utrakvističnih šol tako prepričani, kakor bi sploh ne moglo biti drugače.

Temu mora biti sedaj konec! Slecimo ob 12. uri hlapca in oblecimo odločnega gospodarja! Slovenci, bodimo vendar že enkrat na svoji zemlji svoji gospodje — tudi v kulturnem oziru! **Iztrebimo sramotni, poniževalni in pogubni utrakvizem iz naših šol in uvedimo — narodno šolstvo!**

Bojno geslo bi bilo torej dano; izvoljeno je načelo in postavljen cilj za našo bodočo narodno politiko na kulturnem polju, treba nam torej le še kažipota, ki nas bo vodil. Vem za edino zanesljivega kažipota, in to je — zakonik in pa zgled naših bratov Čehov

Vzemimo v roke zakonik in pogledjmo, kdo je opravičen odločevati o učnem jeziku posameznih ljudskih šol. Kot prvi odločevalni činitelj pride v poštev občina, — toda — to pripominjam takoj — ne zmirom in ne brezpogojno. Nadalje starši šoloobveznih otrok, ki imajo v tem oziru neodoljivo moč v zaslombi na § 19. državnih osnovnih zakonov, na državnem šolskem zakonu in na raznih razsodbah. (Erkenntnisse) državnoupravnega in najvišjega državnega sodišča, katere bom tekom razprave še mnogokrat imel priliko naštevati. Končno

šoloobvezni otroci sami. Ti seveda po zakonu kakor takem ne morejo in ne smejo poseči v boj za kulturne pravice svojega materinega jezika, toda videli bomo, da morejo tudi oni preko paragrafov in zakonov storiti svojo — narodno dolžnost.

V tem delu razprave izpregovorim samo o vplivu občine na učni jezik in s tem na narodni značaj ljudske šole, in o sredstvih, s katerimi se bore lahko tudi — šolarji za svoje človeške in državljske pravice. O načinu, kako bi se naj tudi pri nas zavzemali starši šoloobveznih otrok za svoj naraščaj, izpregovorim v drugem delu.

Ni nič čudnega, ako se je občini, ki ima po § 62 državnega šolskega zakona z dne 14. vel. travna 1869 oz. 2. vel. travna 1883 v prvi vrsti skrbeti za potrebne ljudske šole v svojem okolišu, odredila tudi pravica vplivati na učni jezik teh šol. Več ali manj neomejena odločevalna pravica pa ji pristaja samo takrat, kadar vzdržuje šolo izključno iz lastnih sredstev.

Tako pravi n. pr. § 6. drž. š. z.¹⁾ z dne 14. vel. travna 1869 oziroma 2. vel. travna 1883: „O učnem jeziku in o poučevanju v drugem deželnem jeziku odločuje, **zaslišavši tiste, ki šolo vzdržujejo**, deželno šolsko oblastvo, držeč se pri tem mej, ustanovljenih v zakonih.“

Deželno šolsko oblastvo (deželni šolski svet) mora torej občino, ki šolo vzdržuje, vprašati, kakšen učni jezik si želi za to šolo.

Važna sta v tem oziru tudi §§ 1. in 2. zakona za Galicijo z dne 22. rožnika 1867. — § 1. Pravica določiti učni jezik na ljudskih šolah pripada tistim, ki šolo vzdržujejo.“ § 2. „Ako dobiva ljudska šola kak prispevek iz javnih zakladov, ima pravico določiti, kateri jezik . . . naj bo učni jezik, občina skupno z deželnim šolskim oblastvom, in sicer tako, da se morajo sklepi občine predložiti deželnemu šolskemu oblastvu.“

Končna usoda učnega jezika je torej več ali manj prepuščena deželnemu šolskemu oblastvu. Toda, da ima tudi to vezane roke in da ne more in ne sme ukrepati kar tako, kakor bi se mu zljubilo, je razvidno iz že omenjenega § 6. drž. š. z. (— „držeč se pri tem mej, ustanovljenih v zakonih“), pa tudi iz odloka upravnega sodišča z dne 9. malega travna 1896, B. XX/1 9520, ki se glasi:

„Določitev učnega jezika na šolah in ustanovitev novih šol z ozirom na določeni učni jezik ne spada med zadeve, pri katerih so oblasti opravičene postopati po svoji volji

¹⁾ Državnega šolskega zakona.

(nach freiem Ermessen), ker jim je razsodba dovoljena le „v mejah od zakona določenih“ in so take meje šolskim oblastem tudi resnično postavljene in sicer — s § 19. drž. t. z.¹⁾ z dne 21. grudnia 1867 — Po § 6. drž. š. z. se mora sicer res vzdržatelj šole „zасlišati“ o jeziku, v katerem naj se v šoli poučuje. To pa ne sme povzročiti, da bi se ustanovitev šol, katere označuje zakon za potrebne, zadrževala ali celo preprečila.“

Končno naj navedem še razsodbo upravnega sodišča z dne 25. vinotoka 1905, šte. 11.403, kjer se med drugim pravi: „Je gotovo, da je občina kot vzdržateljica šole opravičena staviti tako zahtevo (po izpremambi učnega jezika)“.

Mislim, da sem navel dovolj paragrafov. Občina ima bistveno pravico odločevati o učnem jeziku, torej zahtevati tudi njegovo izpremembo. Naše občine bodo imele v tem oziru tem lažje delo, ker so utrakvistične šole protipostavne in se jim je treba sklicevati le na § 19. drž. t. z., posebno na njegov zadnji odstavek. To se je pokazalo tudi v zadevi šole v Jarenini na Štajerskem, kjer je občina zahtevala izključno slovenski učni jezik na tej šoli in je to tudi dosegla, pri kateri priliki je državno upravno sodišče izrecno poudarjalo, da so utrakvistične šole slovenskega kalibra — **protipostavne**.

Na delo torej, dokler je še čas! Slovenske **občine**, zavečajte se tudi v tem oziru svoje narodne dolžnosti; veliko moč in veliko pravico vam je dal v roke zakon, **slovenski narod pa vam izročuje svojo — usodo!** Iztrebite ves ta za nas ne samo poniževalni, ampak tudi skrajno pogubljeni utrakvizem iz naših šol in dajte jim slovensko lice in narodni značaj! Ni treba zato tudi že zavreči nemščine, ne, nemščina naj ostane v naših šolah, toda samo kot **učni predmet**. Nemščina naj se poučuje po naših šolah, toda naj se poučuje kakor drugi predmeti na podlagi materinega jezika, na podlagi slovenščine.

Žalostno bi bilo, ako bi naše občine svojih tozadevnih pravic ne izrabile in morda prepustile boj za slovenski značaj naših ljudskih šol — otrokom.

Je nekaj čudovitega ta mehka, sanjava otroška duša. Tako sprejemljiva, tako vznemljiva — angelja lahko napraviš iz nje, angelja miru in sprave, pa tudi angelja s čarovito bojno trobento!

¹⁾ Državnih temeljnih zakonov.

Kako mogočen glas vtegnejo ob priliki potrebe povzdigniti ti angeli z čarovito bojno trobento, pokazalo se je dne 1. grudna lanskega leta, ko je na severnem Češkem 12.000 šolarjev istočasno stopilo v — šolski štrajk. Statistično je dokazano, da mora danes hoditi še nad 30.000 čeških otrok v nemške šole, dasi pravi § 6. zakona z dne 19. svečna 1870 za Česko: „Šolske oblasti imajo bdeti nad tem, da se potrebne ljudske šole, kjer jih še ni, ustanove brez odlaganja ...“ in akoravno pravi § 19. drž. t. z., da ima vsak državlján pravico izobraževati se v svojem jeziku, „ne da bi bil prisiljen učiti se drugega deželnega jezika“.

Kaj čuda torej, ako je končno prizadete češke starše in narodne voditelje minila potrpežljivost in so segli po — nepostavnem sredstvu. Kaj se hoče; ako vse prošnje, vse zahteve, vsi prizivi ne pomagajo nič, mora biti dober tudi oni pripomoček, ki ga izvaja vlada — preziranje zakonov. Ako sme vlada kršiti postave s tem, da se po njih ne ravna, dasi bi bila k temu prva poklicana, zakaj bi ji ne smel slediti v tem zatirani in obupani državlján?!

In šolski štrajk je kršenje postave, akoravno se po § 19. drž. t. z. na prvi pogled zdi utemeljen. Državno sodišče v svoji razsodbi (Erkenntnis) z dne 23. vinotoka 1897 H. X 842 izrecno pravi:

1. „V kaznovanju staršev, ki svojih šoloobveznih otrok ne pošiljajo v obstoječo — za nje res tujenarodno (anderssprachige) — javno ljudsko šolo, niti ne dokažejo, da jim potrebni pouk preskrbujejo doma ali v kaki zasebni šoli, ni zapopadeno nobeno kršenje politične pravice, zajamčene v § 19. drž. t. z.“

2. „Le tisti starši, ki preskrbujejo svojim šoloobveznim otrokom potrebni pouk doma ali v kakem zasebnem zavodu, morejo zahtevati, da se jih oprosti splošne dolžnosti uporabljati že obstoječo ljudsko šolo (z določenim učnim jezikom), dokler se šola z njihovim jezikom kot učnim ne ustanovi.“

Šolske oblasti imajo torej pravico kaznovati starše stavkujočih šolarjev, dasi štrajkajo ti iz opravičenih in zakonitih vzrokov, in jih navadno tudi kaznujejo, kar se le dá. Toda pred tako ogromno armado otrok — 12.000 na eden dan! — dobila je celó avstrijska vlada rešpekt in je ugodila vsem prošnjám in prizivom. Češki šolski štrajk dne 1. grudna minulega leta je prinesel torej češkim narodnim manjšinám to, kar je zahteval: dvanajst novih večrazrednih ljudskih in meščanskih šol, razširjenje in povečanje nekaterih že obstoječih šol in obljubo, da

se bodo prošnje za nove češke šole v prihodnjic — hitreje in pravičnejše reševale.

Lep uspeh! In dosegli so ga otroci in sicer s sredstvom, ki je pravzaprav protipostavno! Je res značilno za kulturne razmere v XX. stoletju pri nas na Avstrijskem, da se mora kršiti postavo, ako se hoče doseči, da se izpolni — postava.

Seveda je za to armado mladih narodnih mučenikov stala vsa češka politična javnost, vse politične stranke brez razločka barve so bile zastopane v t. zv. „štrajkovih odborih“, ki so vodili, organizirali in nadzorovali vse gibanje. Izrabil se je položaj v državnem zboru, neugoden za vlado, in stala je na strani štrajkujočih otrok oziroma njihovih staršev vsa železna obrambna organizacija N. J. S.¹⁾ s svojim kapitalom in svojimi vnetimi in požrtvovalnimi manjšinskimi delavci.

Štrajk brez politične zaslombe in gmotne podpore obrambnih društev bi bil seveda nemogoč, brezuspešen, ker bi zamrl že kar v kali radi brutalnih nasilnosti od strani Nemcev. Kdor hoče spoznati le na enem slučaju, s kakó nečloveško požrtvovalnostjo se mora boriti marsikatera češka manjšina, obstoječa navadno iz preprostih delavcev in nižjih obrtnikov, za svoje kulturnonarodne pravice, naj prečita knjižico „Ervénice 1907, V. Zach“ v založbi O. J. Bukača v Mostu (Brüx) na Češkem, cena 30 v, po pošti 35 v. Spoznal bo, kako narodna je češka socialna demokracija, ki bi lahko marsikateri drugi bila za vzor; spoznal pa bo tudi, s kako vnemo in preračunano žilavostjo se bore drugod za svojega naroda procvit in blagor.

Šolski štrajk na Češkem je končan. Vkljub svoji tragičnosti je nudil vendar veliko lepo sliko češke narodne zavednosti in solidarnosti.

Riskirali so starši, riskirali otroci, riskirali voditelji — toda žrtvovali so se, dobro vedoč, da brez žrtev ni zmage. Zgodilo se jim ni ničesar, pač pa so s tem šolskim štrajkom, ki je uprav zgodovinskega pomena in s svojimi krasnimi uspehi tako zapeljivo vabi v posnemanje, pritisnili avstrijski vladi in avstrijskim temeljnim zakonom pred vsem svetom pečat sramote na čelo.

Pri nas seveda še nismo tako daleč, da bi lahko računali na organizirani šolski štrajk, pač pa smo tako daleč, da bi ga — potrebovali ...

¹⁾ Národní Jednota Severočeská.

II.

Narodnostno, oziroma manjšinsko šolstvo.

Baš ko to pišem, čitam, da so slovenski starši v Studencih pri Mariboru vložili na deželni šolski svet prošnjo, da naj se nemške vzporednice na tamošnji ljudski šoli izpremene v slovenske. Ni mi treba poudarjati, kako me je ta vest razveselila, tem bolj, ker mi je ta, če se ne motim, prvi in pri nas osamljeni slučaj v dokaz, da se začnemo tudi mi Slovenci že zavedati ugodnosti in pravic, ki nam jih nudi zlasti § 19. državnih osnovnih zakonov. Da smo dosedaj tako neodpustljivo zanemarjali svoje šolstvo, dasi imamo v zakonih samih najboljšo zaslombo v tozadevnem boju, je krivo to, da smo vse premalo politično izobraženi in da širši sloji našega ljudstva sploh niti pojma nimajo o svojih državljanskih, človeških in narodnih pravicah. Za mogočen, celokupen in uspešen narodni boj ne zadostuje, ako poznajo po zakonih in paragrafih zajamčene narodne pravice le voditelji naroda! Narobe — tudi široka masa naroda mora vedeti za vse svoje pravice, ki ji gredo kakor državljanom in sinovom slovenske narodnosti, kajti boj za narodov blagor ne sme iti **preko** naroda, ampak **z** narodom; to pa je mogoče le tedaj, ako bomo imeli v narodu samem sobojevnika, ki bo svoje voditelje **razumel**. Ni čudno, ako tako počasi napredujemo na polju politične, gospodarske in posebno še kulturne osamosvoje, saj se nahaja v vrstah našega ljudstva še velikanski odstotek takih, ki smatrajo to ali ono zahtevo kakega narodnega prvoboritelja za — hlastanje po senzaciji, za mladostno prenapetost ognjevitega značaja ali celo za osebno dobičkarijo! Ako kličemo „prosveto med narod“, spomnimo se, kako velevažen činitelj v narodnostnem boju je politična izobrazba naroda, in storili bomo delo neprecenljive vrednosti ...

Kakor sem že omenil, ima občina kakor vzdrževalka šole sicer velik, toda ne brezpogojen vpliv na njen učni jezik. Da občina ne odločuje edina v jezikovnem oziru o ljudskošolskem poučevanju, je povsem razumljivo vzpričo demokratičnosti, kakršna preveva, oziroma bi vsaj morala prevevati državne zakone. Vzemimo n. pr. slovensko narodno manjšino, broječo kakih tisoč duš, v zagrizeno nemški občini — kaj bi bilo iz kulturnonarodnih pravic te manjšine, ako bi imela občina brezpogojno in definitivno določevati o značaju učnega jezika vseh javnih ljudskih šol, nahajajočih se v njenem okrilju?! Slovenska manjšina bi ne mogla dobiti prilike in sredstev, vzgojiti svojo deco narodno, in § 19. drž. osnovnih zakonov bi bil iluzoričen (slepilen).

Kdo potemtaka ima pravico brezpogojno ukrepati in odločevati o jeziku, v katerem naj se na tej ali oni šoli poučuje mladino? Starši, oziroma postavni zastopniki (varuhi) šoloobveznih otrok. To je razvidno iz odloka najvišjega državnega sodišča z dne 3. malega srpana 1906, šte. 267, ki pravi: „Občina glede jezikovne organizacije ljudskošolskega poučevanja ni edini in tudi ne najbližji interesent (deležnik), najbližji interesenti so posamezni državljani, kojih otroci obiskujejo šolo.“

Starši šoloobveznih otrok premorejo torej to, česar ne premore niti občina, ki vendar šolo vzdržuje. To se je pokazalo, da navedem le eden iz itak skromnobrojnih takih slučajev pri nas, tudi v Karčevini pri Mariboru, kjer je sklenil krajni šolski svet uvesti v šolo samo nemščino kot učni jezik in so slovenski starši to nemškonacijonalno nakano z odločnim protestom preprečili. Starši morejo zahtevati, da se na že obstoječih šolah njihova deca ne poučuje samo **tudi** v njihovem jeziku, ampak **izključno** v tem jeziku. Tako imajo n. pr. naši starši pravico zahtevati, da se utrakvistične šole, katere pohajajo njihovi otroci, izpremene v narodne šole s slovenskim učnim jezikom, ker so avstrijski občani in jim § 19. drž. osn. zak. kot takim jamči za narodno vzgojo njihove dece.

Najvišje c. kr. državno sodišče je z odlokom z dne 25. mal. travna 1877, šte. 91, odredilo: „Potom ustave je prebivalcem raznojezičnih krajev zajamčena nedotakljiva pravica zahtevati, da se na njihovih ljudskih šolah poučuje tudi v onem jeziku, ki je naroden, v kraju domač (landesüblich) in materinski za večino prebivalstva.“

Jasno je, da se na tozadevne želje posameznikov oblasti ne morejo ozirati in se ti tozadevno ne morejo opirati niti na zadnji odstavek § 19., kajti kakor pravi odlok drž. sodišča z dne 15. vinotoka 1889, šte. 161, „posamezni prebivalci šolske občine zaradi § 19. drž. osn. zak. nikakor še nimajo ustavnim potom zajamčeno pravico po svojih individualnih željah zahtevati, da se izpremeni na tej ali oni šoli jezikovna uredba, obstoječa na podlagi postavnoveljavnih odredob (Verfügung) kompetentnih šolskih oblasti.“

Odločuje torej večje število. Razume se, da se lahko s tem večjo nado računa na uspeh, ako zahtevajo vsi recimo slovenski starši šoloobiskujočih otrok izpremembo učnega jezika, toda z ozirom na § 59. drž. š. zak. z dne 2. vel. travna 1883, na tozadevna določila dež. š. zak. in na razne odloke najvišjega upravnega in državnega sodišča se da

sklepati, da zadostuje, ako se le za 40 šoloobiskujočih otrok priglase starši s to svojo zahtevo.

Veliko važnost se pri takih zahtevah polaga na številno razmerje obeh domačih narodnosti, torej pri nas Slovencev in Nemcev. Akoravno je upravno sodišče samo neštetokrat razsodilo, da se podatki o občevalnem jeziku pri ljudskem štetju ne morejo smatrati za podatke o narodnostih, se oblasti pri svojih ukrepih in odredbah vkljub temu mnogokrat opirajo na izide ljudskih štetij. Tako tudi državno sodišče v svoji razsodbi z dne 19. vinotoka 1889, šte. 209, katero navajam tukaj, ker je za nas zanimiva in velevažna. Razsodba se glasi:

„Soditi po uspehih zadnjega uradnega ljudskega štetja je v občini Poštorňa¹⁾ prebivalstvo sploh in posebno še šoloobiskujoča mladež po pretežni večini, v Bišofsvartu pa brez vsake izjeme češkega pokolenja. Potemtakem imajo **starši teh otrok**, oziroma obe krajevni občini postavno nedotakljivo pravico zahtevati, da se na tamošnjih ljudskih šolah tudi veronauk (ostali predmeti so se itak že poučevali v češčini) poučuje v njihovem jeziku, torej slovanskem (!) kot tam domačem jeziku.“

Koliko pa je pri nas krajev in občin, ki so celo po nemško-uradnem ljudskem štetju vsaj po pretežni večini v slovenskih rokah, pa imajo vkljub temu nemško pobarvane utrakvistične šole! Ko bi bili Čehi po naših krasnih pokrajinah naseljeni, bi že davno ne bilo ne sluha ne duha več po sramotnem utrakvizmu v našem ljudskem šolstvu! Naši starši so pa vse preponižni, prepotrpežljivi in — premalo poučeni, da bi posegli po onem bojnem orožju, ki ga vihte češki starši šoloobveznih otrok v dosego svojih narodnih pravic — in to orožje je brezobzirno in dosledno izrabljanje državnih zakonov.

Slovenski starši, vzdramite se ob 12. uri in pokažite, da ne čutite samo narodno, ampak tudi človeško, pokažite to s tem, da brezpogojno in brezobzirno zahtevate od poklicanih oblastev za svoje otroke narodno vzgojo! Vi k taki zahtevi niste samo opravičeni, ampak pred Bogom, narodom in pred svojo vestjo celo moralno prisiljeni! Kajti kdo je odgovoren za usodo vaših otrok, ako ne vi sami, in na koga bodo padale kletve našega bodočega rodu, ako ne na vas, ker ste ga poslali med svet vzgojenega ne na podlagi zdravega človeškega razuma, ampak na podlagi iškarjotstva in klečeplazenja?!

Veliko moč vam je dalo v roke državno zakonodajstvo; država zahteva od vas, da ji vzgojite značajne občane, in vam nudi zato pra-

¹⁾ Na Spodnjem Avstrijskem.

vico odločevati ob vzgoji svojih otrok. Čim večja pa je oblast, ki vam je dana v roke, tem večji je narodni in človeški greh, ki ga storite s tem, da dopuščate, kako vam **nepostavne in protizakonite utrakvistične šole** ponemčujejo in degenerujejo (kaze) mladino!

Zato — proč z utrakvizmom iz vseh ljudskih šol, kar jih nosi slovenska zemlja! Naj ne bode kraja na slovenskih tleh, kjer ne bi zahtevali odločilni činitelji, t. j. občine in pa starši šoloobiskujočih otrok, da se na njihovi šoli poučuje od prvega do zadnjega leta izključno v slovenskem jeziku! Probujejoča se Štajerska in Koroška, vstanita kakor en mož in dokažita, da tudi na smrt obsojeni včasih — še dolgo žive! Organiziran, istočasen in слоžen nastop premaga vse slučajne ovire; treba samo vztrajnosti in premišljenega vodstva. Tega pa gotovo ne bo manjkalo, akoravno pogrešamo danes bolj nego kdaj prej skupnega — narodnega sveta.

Kjer so občine oziroma krajni šolski sveti v nemških ali nemčurskih rokah, odpade seveda tozadevna pomoč od strani teh uradov in je pričakovati celo silen odpor. Toda to nas ne sme zmotiti; čim večji bode odpor, tem večja mora biti naša žilavost in vztrajnost. V svesti si, da je nedotakljiva in postavno zajamčena pravica na naši strani, gremo lahko v boj z zavestjo, da bo končna zmaga vendar le — naša.

V krajih, kjer so šole utrakvistične, je minimum (t. j. najmanj), kar lahko dosežemo, da se šole razdele v dva jezikovno različna oddelka. Poudarjam: minimum! V dokaz naj navedem tukaj, akoravno si sežem s tem deloma že v daljši del razprave, razsodbo upravnega sodišča z dne 14. vinotoka 1885, B.¹⁾ IX. 2722, ki se glasi takole:

„Nahaja li se v šolski občini, v kateri je italijanski jezik domač (landesüblich), ... predpisano število (40) šoloobiskujočih otrok z italijanskim občevalnim jezikom, eno uro naokrog pa ni nobene italijanske šole, katero bi otroci obiskovali, je odredba, da se ljudska šola, na kateri se je dotedaj poučevalo izključno v hrvatskem jeziku, razdeli v dva oddelka, eden s hrvatskim, drugi z laškim učnim jezikom, docela postavna z ozirom na ... § 19 drž. osn. z. z dne 21. grudna 1867, šte. 142; za petletni premer ne gre, ker zadeva to le notranjo

¹⁾ Budwinski: „Sammlung der Erkenntnisse des Verwaltungsgerichtshofes.“

uredbo že obstoječe šole, ki ne doprinese občini nobenih nadaljnjih stroškov.“

Ako bi nas bila želja, še nadalje na lastni zemlji hlapčevati tujcem, bi se s takimi odredbami zadovoljili; toda naše potrpežljivosti je konec, in zato zahtevamo ponarojenje vseh javnih ljudskih šol na Slovenskem, zlasti na Štajerskem in Koroškem; kjer pa se niti tej naši ponižni zahtevi ne bo hotelo takoj in prostovoljno ugoditi, pa zahtevamo t. zv. — „**narodnostne oziroma manjšinske šole.**“

S tem bi bil prešel na glavni in najvažnejši del svoje razprave. Preden pa končam poglavje o utrakvističnem šolstvu, bodi mi dovoljeno navesti še eno razsodbo najvišjega upravnega sodišča, ki je veljavna za razmere, ki vladajo pri nas. Razsodba je z dne 15. svečna l. 1899 (B. XXIII A 12.507) in se glasi v slovenskem prevodu:

„Ako se na kaki štirirazredni ljudski šoli (na Spodnjem Štajerskem) poučuje v prvem in drugem razredu utrakvistično, t. j. nemške otroke v nemškem, slovenske pa v slovenskem jeziku, v tretjem in četrtem razredu pa izključno v nemškem jeziku, tedaj se ne more govoriti niti o tem, da se otroke nemške narodnosti sili učiti se drugega deželne jezika, niti o tem, da prislušniki nemškega naroda v N.¹⁾ ne dobivajo sredstev za izobrazbo v lastnem jeziku. Pogoji za ustanovitev narodnostne šole v takem slučaju niso dani.“

Tako torej — Nemci, nad katerimi bdi in čuva visoka avstrijska vlada kot najskrbnejša mati, da bi se le niti enemu ne bilo treba učiti v šolah slovenskega jezika, Nemci, ki imajo na Spodnjem Štajerskem v šolskem oziru od oblasti samih kakor na rožicah postlano — ti Nemci se še pritožujejo in zahtevajo celo narodnostno šolo! In mi?

Mi nimamo skoro niti ene pristonarodne šole, **same ponemčevalnice**, in vendar molčimo! In mi se še čudimo, zakaj nam pravijo Nemci — „Trotteln“?! Ipak je pravo pogodil naš Koseski, ko je zapel: „Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti“ — in mislil pri tem na nas...

Toda, pala je beseda „**narodnostna (manjšinska) šola**“ in čas je, da se o njej temeljito porazgovorimo.

Kaj je narodnostna oziroma manjšinska šola?

Na to vprašanje nam odgovori najvišje upravno sodišče samo, ki je s svojo razsodbo z dne 2. rožnika 1897, B. XXI/1 10.786, pojem narodnostne šole takole opredelilo: „Pod „manjšinskimi šolami“

¹⁾ Iz Budwinskega zbirke razsodb upravnega sodišča sem spoznal, da je bila občina Slovenji Gradec, ki je stavila to zahtevo!

v zmislu zakona z dne 25. rožnika 1890, šte. 46 za Češko je po nameri postavodajalca razumevati tiste šole, ki naj se v mešanojezičnih šolskih občinah, v katerih je za javni šolski pouk preskrbljeno le v enem jeziku, ustanove za šolsko potrebo drugojezičnih otrok.““

Kakor je iz te opredelbe razvidno, imajo Čehi svoj manjšinski zakon; toda ako pogledamo v zakonike ostalih dežel, ga iščemo tam zaman. Zlasti mi Slovenci bi krvavo potrebovali take posebe za manjšinsko šolstvo veljavne določbe deželnih zakonov, predvsem za Koroško in Štajersko, toda, kakor že rečeno, znali so si jih priboriti samo Čehi. Ti se zato pri svojih zahtevah po izpopolnjenju češkega šolstva v ponemčenih krajih tudi lahko sklicujejo na ta zakon, medtem ko se moremo mi opirati **edino na § 19. drž. osn. zakonov.**

Na tem § namreč sloni vsa uredba narodnostnega šolstva, ki jo je ustvarilo in korakoma izdelalo najvišje upravno sodišče. § 19. govori samo splošno o političnih in kulturnih pravicah državljanov in izgleda na prvi pogled res tako, kakor bi bil le sestava načel, po katerih se misli ravnati državna uprava. Nemci so v svoji zloglasni bistrumnosti to takoj zasledili in parkrat izjavili v silnih stiskah, da ta § ni noben zakon, ampak le načelo; toda najvišje upravno in državno sodišče sta ravnotolikokrat proglasili, da je ta § popolnoma pravilen in pristen zakon. In to je obveljalo.

Ker pa ne obsega nobenih natančnih izvršitvenih določil, sta se lotili tega dela pravkar navedeni sodišči in ga vsestransko dopolnili. Nas zanima le tretji njegov odstavek, ki govori o kulturnih pravicah posameznih narodov, in izvedbena pojasnila upravnega oziroma državnega sodišča o njem.

Kakor sem že večkrat omenjal, ima po zadnjem odstavku § 19. drž. osn. zak. v deželah, kjer prebiva več narodnosti, vsaka narodnost pravico zahtevati, da se javna učilišča uredi tako, da dobi vsa potrebna sredstva za izobrazbo v lastnem jeziku, ne da bi bila prisiljena učiti se drugega deželnega jezika.

Kaj pa, ako je krajni in okrajni šolski svet nemški oziroma nemčurski in je šola popolnoma ali vsaj deloma nemška (utrakvistična)? V tem slučaju je zakon prelomljen v toliko, v kolikor morajo otroci slovenskih staršev pohajati to nemško (utrakvistično) šolo, ker druge občine ni, in starši teh otrok so upravičeni, zahtevati, da jim občina na svoje stroške postavi tako šolo, v kateri se bodo njihovi otroci poučevali v svojem materinem jeziku.

Posamezniki, kakor sem že poudarjal, te pravice nimajo; toda ako se jih oglasi merodajno število, se jim mora ugoditi. Izpolniti morajo le gotove predpise in predpogoje, ki bodo razvidni iz sledečega:

§ 59. drž. š. z.¹ z dne 2. vel. travna 1883 pravi: „Dolžnost, ustanavljati šole, uravnava deželno zakonodajstvo, držeč se tega načela, da je vsekakor treba ustanoviti šolo povsod, kjer 1 uro naokolo po petletnem povprečnem številu biva več nego 40 otrok, ki morajo več nego 4 kilometre daleč hoditi v kako šolo.“

Slično besedilo imajo vsi deželni šolski zakoni (Štajersko z dne 4. svečna 1870, Goriško z dne 6. vel. travna 1870. Istra z dne 30. sušča 1870. l., Koroško z dne 17. prosinca 1870, Kranjsko z dne 29. malega travna 1873) in poleg tega še idealno zvenečo določbo, „da morajo šolske oblasti bdeti nad tem, da se potrebne ljudske šole, kjer še ne obstoje, ustanové brez nepotrebne odloga in da se zagotove vsi pogoji za njihov trdni in prospešni (gedeihlich) obstoj.“

Potrebne pa so ljudske šole v slučajih, ki ustrezajo določbam pravkar navedenega § 59. drž. zak. o ljudskih šolah.

Ako spravimo ta § v zvezo z zadnjim odstavkom § 19. drž. osn. zak., pa imamo jasno pred seboj načrtane pogoje, za katerih lahko v tem ali onem kraju zahtevamo narodnostno šolo. Iz zveze obeh zakonov sledi, da so šolske oblasti postavno primorane ustanoviti kjer-sibodi ljudsko šolo:

1. ako v domačem kraju sploh ni nobene šole in je hodilo skozi 5 let več nego po 40 otrok čez 4 kilometre daleč v sosedno šolo;

2. ako je sicer v domačem kraju ljudska šola, toda ta ne odgovarja narodnokulturnim potrebam vsega prebivalstva in mora ali pa bi moralo zaradi teh potreb hoditi vsako leto že skozi 5 let sem čez 40 otrok v sosednjo več nego 4 kilometre oddaljeno šolo;

3. ako pod slučaji, navedenimi v točki 2., starši šolobveznih otrok to zahtevajo.

Navajam zadnji pogoj takoj, dasi ne sledi baš iz zgoraj omenjenih §§; kajti upravno sodišče je postavilo z razsodbo z dne 27. listopada 1896 (B. XX/2 10.137) sledeče pravilo: „**Neobhodno** potrebni

¹ Državnega šolskega zakona (o ljudskih šolah).

predpogoj za ustanovitev narodnostne šole po § 19. drž. osn. zak. je uveljavljanje pravice od strani prislušnikov dotične narodnosti; izključeno je, da bi se izzvala ta pravica, ako posežejo vmes oblasti.“ In: „Posredovanje (Einschreiten) na tem interesirane občine tega ne more nadomestiti.“

Isto sledi tudi iz razzodbe upravnega sodišča z dne 21. roznika 1. 1902 (B. XXVI. 1149 A), katero citiram zaeno v dokaz svojih izvajanj morebitnim nevernim Tomažem: „Posamezni, v tuje jezikovno ozemlje zagvozdeni prislušniki določenega naroda po § 19. drž. osn. zak. samem še ne morejo zahtevati ustanovitev narodnostne šole; pač pa sledi iz § 19. v zvezi z § 1. zakona o ustanavljanju šol z dne 19. svečna 1870, štey. 22 (za Češko),¹ da priznava zakon potrebo za ustanovitev šole z drugim učnim jezikom kakor je na že obstoječi šoli takrat za veljavno, ako se nahaja v dotičnem kraju po 5letnem povprečju najmanj 40 otrok, ki imajo potej določbi državnih osnovnih zakonov pravico biti poučevani edino v tem drugem jeziku in **kojih postavni zastopniki to pravico tudi zahtevajo** (geltend machen).“

Ako v slučaju, ki sem ga omenil pod točko 2., otroci, recimo slovenskih staršev vkljub temu, da imajo pravico na pouk v materinem jeziku, pohajajo v domačo nemško oziroma utrakvistično šolo, bodisi zaraditega, ker je v sosedno šolo s slovenskim učnim jezikom predalet ali take 4 km naokolo sploh ni, bodisi zato, ker jih njihovi starši nočejo dati izobraziti samo v svoji materinščini — je to pred zakonom brezpomembno in nima nobenega kakršnegakoli vpliva na veljavnost morebitne poznejše zahteve po slovenski šoli (U. S.² z dne 28. mal. travna 1897, B. XXI/1 10.657).

Znanje drugega deželnega jezika na strani prosilcev je tudi brezpomembno in ne krati nikakor legitimacije (opravičenosti) prositi; istotako je brezpomemben dejanski občevalni jezik prosilcev (U. S. z dne 3. roznika 1896, B. XX/1 9708) kakor tudi okolnost, da bi njihovi otroci pouku tudi v drugem deželnem jeziku mogli slediti (U. S. z dne 31. vel. travna 1894, B. XVIII/1 7931). Na vse to se torej šolske oblasti, in naj si bodo še tisočkrat v zagrizenih nemških ali nemčurskih rokah, pri svojem slučajnem ugovoru proti zahtevi slovenskih staršev

¹ Istovetne zakone za slovenske pokrajine glej zgoraj!

² Upravno sodišče.

po slovenski šoli ne morejo opirati, ker jim nedostaje zaslonbe v postavi.

V upoštevanje pride tukaj še razsodba U. S., da se podatke ljudskega štetja po občevalnem jeziku ne sme smatrati za podatke o narodnosti. Kdor je torej pri zadnjem ljudskem štetju iz tega ali onega vzroka bil vpisan za Nemca — kajti za takega smatrajo naši „pravični“ Germani vsakega, ki je za sebe navel nemški občevalni jezik! — še zaraditega ni izgubil pravice, prositi za slovensko šolo. Merodajna je v tem oziru le izjava staršev prosilcev pri komisionalni preiskavi, h kateri narodnosti pripadajo (U. S. z dne 3. prosinca 1881). Uradi pa nikakor niso upravičeni kontrolirati resničnosti te izjave glede na pokolenje, materinski in občevalni jezik (U. S. 3. rožnika 1896).

Na veljavnost prošnje za narodnostno šolo nima nadalje nobenega vpliva okolnost, da starši prosilci niso v dotično občino pristojni in da ne plačajo nobenih ali pa le malo občinskih doklad; glavno je, da v občini prebivajo in da so državni občani (U. S. z dne 26. rožnika 1895, B. XIX/1 8771). Isto je razvidno tudi iz razsodbe U. S. z dne 31. vel. travna 1894 (B. XVIII/1 7931), ki jo naj navedem doslovno: „Kakor hitro gre za ustanovitev nove šole, se morajo¹ upoštevati kot stranke vsi, ki stanujejo (prebivajo) v šolski občini, brez ozira na daljšo ali krajšo stanovitnost njihovega rednega bivanja in brez ozira na njihovo morebitno sposobnost prispevati k občinskim izdatkom; vsi ti so tudi opravičeni zahtevati, da se jim izpolnjevanje šolske dolžnosti omogoči na način, ki izključuje vsako siljenje k učenju drugega deželnega jezika.“

Brezpomembno je tudi, kakor sem že omenil, kako šolo so obiskovali otroci staršev, ki prosijo za novo, narodno šolo. Tudi, ako so obiskovali dosedaj zasebno šolo z učnim jezikom nove, zahtevane šole, se iz tega še ne more sklepati ničesar, dokler zasebna šola še nima za seboj 5 letnega obstoja (U. S. z dne 30. vel. travna 1888, B. XII, 4133).

Občine se, kakor je to čisto naravno, silno boje novih stroškov, ki bi jim nastali z ustanovitvijo postavnih narodnostnih šol. Ako je torej, recimo pri nas, šolska občina (krajni šolski svet) v rokah narodnih nasprotnikov in vzdržuje protipostavno utrakvistično šolo, imajo slovenski starši šoloobiskujočih otrok krasno orožje na razpolago, s katerim lahko občino prisilijo, ako tega noče prostovoljno sto-

¹ Po § 1. zakona o ustanavljanju ljudskih šol, ki se uporablja tudi pri ustanavljanju šol po § 19. drž. osn. z.

riti, da uvede na svoji šoli slovenščino kot izključni učni jezik, namreč — zahtevo po narodnostni šoli. Treba le dokazati, da je zadnjih 5 let povprečno po več nego 40 otrok slovenske narodnosti hodilo v to šolo in da na 4 km naokolo ni nobene šole z izključno slovenskim učnim jezikom. Dasi je tudi obstoječa šola z nemškim učnim jezikom za šolo-obvezne otroke obeh narodnosti dosti velika, ne da bi bila protipostavno prenapolnjena, se taki zahtevi mora ugoditi (U. S. z dne 15. kimavca 1889).

Kaj pa, ako se v razdalji manj nego 4 km nahaja šola z zahtevanim učnim jezikom? V tem slučaju odpade opravičenost prošnje za narodnostno šolo, toda izpolnjena morata biti še dva pogoja, in sicer:

1. krajevne razmere ne smejo občasno ali pa celó stalno onemogočevati dohod k tej šoli (kakor n. pr. hudournik, večja reka, nepristopni gozdovi itd.)

2. šolski prostori te sosedne šole morajo biti zadosti veliki, da sprejmejo še otroke, ki pridejo v pošte.

Nista li izpolnjena tudi ta dva pogoja, recimo, da sosedna šola itak že za otroke iz lastnega okoliša ne ali komaj zadostuje, odpade tudi ta zapreka in ustanovitev narodnostne šole je po zakonu ne le opravičena, ampak celo potrebna.

Ostane še vprašanje, kako se petletno povprečje šolo-obveznih otrok preračuna? Odgovor more biti različen.

Do l. 1899. se je izvajalo na tale način: ker govori zakon o šolskem obiskovanju, šteti se morajo do petletnega povprečja cela šolska leta. Število šoloobveznih otrok se določi na začetku vsakega šolskega leta in zdelo bi se, da zadostuje to štetje tudi na petletno povprečje. Toda praksa šolskih uradov je do l. 1899. zahtevala, da bi bil otrok, za katerega prosijo starši za javno šolo, neprenehoma v šolski občini, v kateri se naj ta šola ustanovi, šoloobvezen vsaj eno celo šolsko leto in samo ta cela šolska leta neposredno pred komisijonalno preiskavo ali vsaj pred izročitvijo prošnje so se štela do petletnega povprečja in še to samo takrat, ako je bil otrok v občini šoloobvezen brez prenehanja. Če je bil torej otrok šoloobvezen štiri in pol leta v gotovi šolski občini, štela so se do povprečja samo štiri leta. Ako je bil šoloobvezen pet let, toda v šolski občini, kjer ima biti ustanovljena zahtevana šola, samo poldrugo leto, vštelo se mu je samo poslednje leto do petletja. Toda po razsodbi upravnega sodišča z dne 7. vinotoka 1899, štev. 7977, v kateri je tudi izraženo načelo, da se mora povprečje šoloobvez-

nih otrok določevati po najvišji številki (torej po šolskem vpisovanju), se sedaj ne zahteva več, da bi peto šolsko leto minilo celo.

Ima li se torej preračunati petletno povprečje, kakršno se od zakona sploh zahteva za ustanovitev narodnostne ljudske šole, preračuna se to povprečje na ta način, da se v dotičnih petih letih seštejejo v vsakem letu vsi otroci prosilcev, ki so v teh letih v šolski občini, za katero se šolo zahteva, bili šoloobvezni in so še šoloobvezni na dan, ko se je vložila prošnja (oziroma na dan zaslišanja staršev); vsota pa v tem petletju šoloobveznih otrok mora biti večja nego 200, kajti na vsako posamezno leto v teh poslednjih petih letih mora odpasti povprečno več nego 40 otrok.

Šolski uradi vštevajo do petletnega povprečja šoloobvezne otroke samo tistih staršev (oziroma njih zastopnikov), **ki so prošnjo vložili (podpisali), bili k njeni vložbi opravičeni in so na njej tudi vztrajali**; otroci staršev, ki prošnje niso vložili ali na njej niso vztrajali, se ne upoštevajo. Istotako ne pridejo z ozirom na to, kar se je povedalo zgoraj, tukaj v poštev otroci, ki so obiskovali šolo še le komaj štiri leta; izključeni so torej vsi otroci od 6. do 10. leta, ker še nobeden izmed njih ni hodil v šolo pet šolskih let in tako se more računati le z 11—12 in 13letnimi učenci.

Na isti način se postopa tudi pri vprašanju, s kolikimi razredi se ima narodnostna šola odpreti, samo da odločuje v tem slučaju **triletno povprečje in povprečno število 80 učencev** (§ 11. državnega zakona o ljudskem šolstvu).

Okolnost, da se z ozirom na vladajoče razmere lahko pričakuje, da bo v bodočih letih za ustanovitev nove šole preračunjeno število otrok pojemalo, mogla bi po § 20. zakona o ustanavljanju šol imeti za posledico le, da se šola zapre, ne gre pa iz te slučajnosti v naprej sklepati, da je v § 1. c. z. omenjena obveznost občine prenehala (U. S. 7. rožnika 1901).

So li vsi potrebni predpogoji za uspešno akcijo dani, vložje starši — najbolje s posredovanjem kakega odvetnika — prošnjo na deželni šolski svet¹ za ustanovitev narodnostne manjšinske) šole.

Prošnja (brez kolka po tar. pol. 44 g) bi se glasila približno takole:

¹ Prošnja se vlaga neposredno deželnemu šolskemu svetu, nikakor pa ne okrajnemu šolskemu svetu.

Veleslavni c. kr. deželni šolski svet!

Mi podpisani starši slovenske narodnosti, prebivajoči vsi v N., prosimo opiraje se na § 19. državnih osnovnih zakonov o občanskih pravicah z dne 21. grudnia 1867, šte. 142 drž. zak., da bi se v občini N. ustanovila na javne stroške za naše šoloobvezne otroke ljudska šola s slovenskim učnim jezikom.

Prošnjo vlagamo, ker hočemo svoje otroke vzgajati v slovenskem jeziku. Prilagamo hkratu izkaz o zadostnem številu svojih šoloobveznih otrok kakor tudi izkaz potrebnega petletnega povprečja.

1. Jaz N. N. stanujem v N. od leta 18(19)..... v hiš. šte. in imam te šoloobvezne otroke:

a) **Ivana**, rojenega 1. 18.....,

b) **Marijo**, rojeno 1. 18.....

Ta dva otoka sta hodila v ljudsko šolo v N. in sicer v 1. razred 1. 19....., v drugi Ivan 1. 19....., Marija 1. 19..... itd.

2. Jaz N. N. stanujem v N. hiš. šte., katera občina je všolana do N., in imam te šoloobvezne otroke:

a) itd. itd. (glej 1. Po naštetju vseh staršev in njihovih navedeb):

I. V šolskem letu 1903/04 so bili v N. sledeči šoloobvezni otroci slovenske narodnosti: N. N.; N. N.; N. N. itd. skupaj (šte. vilo).

II. V šolskem letu 1904/05 so bili v N. in tam všolanih občinah sledeči šoloobvezni otroci slovenske narodnosti: N. N.; N. N. itd., skupaj (šte. vilo.)

III. V šolskem letu 1905/06 so bili v N. in tam všolanih občinah sledeči šoloobvezni otroci slovenske narodnosti N. N. itd., skupaj (šte. vilo).

IV. V šolskem letu 1906/07 so bili v N. in v tam všolanih občinah sledeči šoloobvezni otroci slovenske narodnosti: N. N. itd., skupaj (šte. vilo).

V. V šolskem letu 1907/08 so bili v N. in v tam všolanih občinah sledeči šoloobvezni otroci slovenske narodnosti: N. N. itd., skupaj (šte. vilo).¹

Ti izkazi kažejo, da je bilo v šolskih letih 1903—1907/08 šoloobveznih otrok slovenske narodnosti sledeče število:

v šolskem letu 1903/04 (šte. vilo)

„ „ 1904/05 „

„ „ 1905/06 „

„ „ 1906/07 „

„ „ 1907/08 „

V letošnjem šolskem letu pa je slovenskih otrok v N. najmanj (šte. vilo).

Po teh izkazih je brez dvoma dokazano, da so izpolnjeni vsi pogoji za ustanovitev slovenske šole v N. Sklicujoč se zato na zakon z dne 4. svečna 1870, šte. 15. dež. zak. za Štajersko², in opozarjajoč na okolnosti, ki smo jih naveli, kakor tudi na število šoloobveznih otrok slovenske narodnosti, bivajočih v N. in v tam všolanih občinah N. . . ; N. . . , izvajamo pravico, katero nam nudi § 19. drž. osn. zak., in prosimo:

¹ Te izkaze je treba izdelati natančno in jasno.

² Vsaka kronovina ima svoj posebni istovetni zakon.

Veslavlani c. kr. deželni šolski svet naj blagovoli po zakonu z dne 4. svečna 1870² ustanovitev javne šole s slovenskim učnim jezikom dovoliti in odrediti.

Zajedno dajamo gg. polno oblast, da nas v slučaju potrebe pred šolskimi oblastmi zastopajo, za nas pripise sprejemajo in določijo za sebe še druge pooblaščené poverjenike.

V N., dne 19.....

Lastnoročni podpisi (s polnim krstnim imenom
in navedbo bivališča).

Rubrum.

Veslavlavnemu c. kr. deželnemu šolskemu svetu

v Gradcu

Slovenski starši v N., zastopani po, katerim se naj vroči tudi rešitev, prosijo za ustanovitev slovenske javne ljudske šole v N.¹.

Samo po sebi se razume, da je tudi občinsko predstojništvo ali krajni šolski svet opravičen, to prošnjo podpisati ali celo samostojno prošnjo vložiti, toda tudi ta mora biti narejena po istih predpisih.

Na takšno prošnjo odredi deželni šolski svet dotičnemu okrajnemu šolskemu svetu, da zasliši prosilce in izvrši komisijonalno preiskavo. Predmet in namen zaslišanja je, da se poistoveti (identifikuje) osebe prosilcev in preiskuje ali so navedbe o bivališču in šoloobveznosti otroka resnične. Prosilci se z obvestnicami, ki se morajo brez-pogojno oddati naslovljencu, pozovejo navadno na okrajni šolski svet, kjer jim vodja komisije stavi sledeča vprašanja:

Ste li podpisali prošnjo za ustanovitev slovenske javne šole v občini N.? (Odgovor: Da.) Zakaj ste jo podpisali? (Odgovor: Zato, ker sem Slovenec in hočem, da se tudi moji otroci uče v slovenskem jeziku.)

Razen vprašanj čisto formalnega značaja pa se navadno še stavijo taka vprašanja, s katerimi se noče nič drugega doseči nego prosilca vloviti. Kakor: ali bi si starši morda pa vendarle želeli nemško šolo? Odgovori li prosilec na to, da bi bil vesel, ako bi njegovi otroci se naučili tudi nemško, ali reče li, da mu je vseeno, v katero šolo otrok hodi, smatra se to za izjavo, da na prošnji ne vztraja. Isto velja tudi za slučaj, ako prosilec k preiskavi ni prišel.

Ko so bili že vsi starši zaslišani, začne se šele prava komisijonalna obravnava. Komisar naznani udeležencem uspeh (rezultat) zaslišanja in prosi, da se o prošnji izrazijo.

¹ Prosilci morajo prošnjo podpisati; izkaz podpisati ne zadostuje, kajti izkaz še ni prošnja!

Zastopniki občine imajo pravico podati ugovore in pripombe. Podobne pripombe so dovoljene tudi krajnemu šolskemu svetu.

Komisija ima istotako nalog zmeriti oddaljenost občine, v kateri naj se šola ustanovi, od najbližje slovenske šole; krajni šolski svet te sosedne šolske občine pa se mora izjaviti, ali bi otroke prosilcev sprejel v svojo šolo.

O vsej stvari se spiše zapisnik in izkaz, ki se pošlje deželno-šolskemu uradu, in ta potem na podlagi tega zapisnika sklepa in razsodi. Neobhodno potrebno je, da si zastopniki staršev pri komisiji preskrbe prepis zapisnika in izkazov, da morejo z uspehom vlagati pritožbe, ako bi se prošnji ne ugodilo ...

Z lahkim srcem odlagam pero, saj je s tem končno tudi pri nas že na papirju to, kar bi moralo že davno biti nam vsem v glavi. Naš narodni pregovor je: „lepo počasi“, jaz pa bi nasvetoval drugega, namreč: carpe diem — trgajmo se za dni, leta pri bodočnosti!

Lev Brunčko.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJI (17U: (17UNICA

00000463155

